

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2010

YEARBOOK

2010

ГОДИНА 1

VOLUME 1

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

За издавачот:

Проф д-р Виолета Димова

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Блажо Боев
Проф. д-р Борис Крстев
Проф. д-р Виолета Димова
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Виолета Николовска
М-р Ранко Младеноски
М-р Ристо Костуранов

Редакциски одбор

Проф. д-р Виолета Димова
Доц. д-р Толе Белчев
Доц. д-р Билјана Ивановска
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Душко Алексовски
Доц. д-р Марија Леонтиќ
М-р Нина Даскаловска
М-р Дијана Никодиновска

Главен уредник

М-р Ранко Младеноски

Одговорен уредник

Доц. д-р Толе Белчев

Јазично уредување

Даница Гаврилоска-Атанасовска
(македонски јазик)
Марија Кукубајска
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров

Печати

Печатница „2-ри Август“ - Штип
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Editorial board

Prof. Saša Mitrev, Ph.D.
Prof. Blazo Boev, Ph.D.
Prof. Boris Krstev, Ph.D.
Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Violeta Nikolovska, Ph.D.
Ranko Mladenovski, M.A.
Risto Kosturanov, M.Sc.

Editorial staff

Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Ass. Prof. Tole Belcev, Ph.D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Dusko Aleksovski, Ph.D.
Ass. Prof. Marija Leontic, Ph.D.
Nina Daskalovska, M.A.
Dijana Nikodinovska, M.A.

Managing editor

Ranko Mladenovski, M.A.

Editor in chief

Ass. Prof. Tole Belcev, Ph.D.

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Marija Kukubajska, M.A.
(English)

Technical editor

Slave Dimitrov

Printing

„Vtori Avgust“ - Štip
Printing No 300

Address of the editorial office

Goce Delcev University – Štip
Faculty of philology
Krstе Misirkov b b.,
PO box 201, 2000 Štip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА
CONTENT

ПРЕДГОВОР

проф. д-р Виолета Димова, декан на Филолошки факултет - Штип

FOREWORD

Dean, Prof. Violeta Dimova, Ph.D. Faculty of Philology - Stip7

д-р Биљана Ивановска

ПРЕДИЗВИЦИТЕ И ДИЛЕМИТЕ СО КОИ СЕ СООЧУВААТ

ПРОФЕСОРИТЕ ПО ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК ВО СВОЈАТА КАРИЕРА

Biļjana Ivanovska, Ph.D.

CHALLENGES AND DILEMMAS THAT GERMAN TEACHERS

FACE IN THEIR CAREER9

м-р Нина Даскаловска

ЛИТЕРАТУРАТА ВО НАСТАВАТА ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК

Nina Daskalovska, M.A.

LITERATURE IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING15

м-р Крсте Илиев

ПРЕДИЗВИЦИ ВО НАСТАВАТА ВО 21 ВЕК

Krste Iliev, M.A.

TEACHING CHALLENGES IN THE 21ST CENTURY23

Јане Јованов, м-р Снежана Кирова

ОБЕДИНУВАЊЕ НА ИНФОРМАТИЧКИТЕ ТЕХНОЛОГИИ СО

ИЗУЧУВАЊЕТО НА ЈАЗИЦИТЕ

Jane Jovanov, Snezana Kirova, M.A.

UNITING INFORMATION TECHNOLOGIES WITH STUDYING

LANGUAGES29

Елена Тупаревска

ИГРИТЕ, АУДИО И ВИДЕО МАТЕРИАЛОТ ВО НАСТАВАТА

Elena Tuparevska

GAMES, AUDIO AND VIDEO MATERIAL IN THE CLASSROOM.....37

д-р Снежана Јованова-Митковска

ЗОШТО НИ Е ВАЖНО И ЗНАЧАЈНО ИЗГОТВУВАЊЕТО НА

ПРОЕКТИ ЗА НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА РАБОТА?

Snezana Jovanova-Mitkovska, Ph.D.

WHY IS IMPORTANT TO US AND IMPORTANT PROJECTS

FOR THE PREPARATION OF RESEARCH WORK?45

д-р Јованка Денкова

ПЛИТЕНКА ОД ФАНТАСТИЧНИ И РЕАЛИСТИЧНИ ЕЛЕМЕНТИ

Jovanka Denkova, Ph.D.

BRAID OF FANTASTIC AND REALISTIC ELEMENTS55

д-р Махмут Челик ИНСПИРАТИВНОТО И ЛАЖНОТО ВО РАСКАЗИТЕ ЗА ДЕЦА НА ПРВАТА ПОВОЕНА ГЕНЕРАЦИЈА ТУРСКИ ПИСАТЕЛИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА Mahmut Chelik, Ph.D. THE INSPIRATIONAL AND DECEPTIVE POINT IN THE STORIES CHILDREN FOR OF THE FIRST POSTWAR GENERATION OF TURKISH WRITERS IN REPUBLIC OF MACEDONIA.....	65
м-р Ева Велинова ЗА ПРОБЛЕМОТ НА ПРАВОТО КАЈ ФРАНЦ КАФКА Eva Velinova, M.A. THE PROBLEM OF THE LAW IN THE WORK OF FRANZ KAFKA	73
Наташа Сарафова ФЕНОМЕНОТ ХАРИ ПОТЕР (културолошки аспекти) Natasha Sarafova THE PHENOMENON OF HARRY POTTER (cultural aspect).....	81
м-р Ранко Младеноски СЕМАНТИЧКА ДЕЗИНТЕГРАЦИЈА НА ЛИКОТ Ranko Mladenoski, M.A. SEMANTIC DISINTEGRATION OF THE CHARACTER.....	89
м-р Дијана Никодиновска ПОСЛОВИЦИ – МЕЃУ ЛИНГВИСТИКАТА И ФОЛКЛОРИСТИКАТА Dijana Nikodinovska, M.A. PROVERBS – BETWEEN LINGUISTICS AND FOLKLORE.....	99
д-р Марија Леонтик ТУРСКИТЕ ЕЛЕМЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИТЕ ИМИЊА И ПРЕЗИМИЊА Marija Leontic, Ph.D. TURKISH ELEMENTS IN MACEDONIAN NAMES AND SURNAME.....	109
д-р Толе Белчев, Јакуп Лимани ТОПОНИМИТЕ И МИКРОТОПОНИМИТЕ ВО ЖЕЛИНО И ОКОЛИНАТА Tole Belcev, Ph.D., Jakup Limani TOPONYMS AND MICRO-TOPONYMS IN ZELINO AND THE SURROUNDING AREA	119
Мартина Николовска КОМУНИЦИРАМЕ МАСОВНО, НО НА КОЈ ЈАЗИК? Martina Nikolovska WE USE MASS COMMUNICATION, BUT IN WHICH LANGUAGE?	129
Весна Коцева, м-р Весна Продановска КАКО ЗБОРУВААТ МЛАДИТЕ ИТАЛИЈАНЦИ ДЕНЕС Vesna Kocceva, Vesna Prodanovska, M.A. HOW DO YOUNG ITALIANS SPEAK TODAY.....	135

ТУРСКИТЕ ЕЛЕМЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИТЕ ИМИЊА И ПРЕЗИМИЊА

доц. д-р Марија Леонтиќ

Апстракт: Оваа студија ги опфаќа македонските имиња и презимиња што имаат турски елементи. Личните имиња и презимиња се многу важен дел од нашата идентификација и тие се развивале долго време во минатото. Македонскиот и турскиот народ живееле заедно пет века и турското влијание на македонскиот јазик е многу големо. Во оваа студија ќе дадеме општ преглед на турското влијание на македонските имиња и презимиња на следниве лингвистички нивоа: лексичко, морфолошко и фонетско.

Клучни зборови: *имиња, презимиња, турски елементи.*

TURKISH ELEMENTS IN MACEDONIAN NAMES AND SURNAMES

Marija Leontic, Ph. D.

Abstract: This study addresses Macedonian names and surnames which include Turkish elements. Personal names and surnames are a very important part of our identity and they have been developed over a long time. Macedonian and Turkish people lived together for five centuries and Turkish influence on the Macedonian language is great. In this study I shall give a general survey of the Turkish influence on Macedonian names and surnames in these linguistic areas: lexicological, morphological and phonological.

Key words: *names, surnames, Turkish elements*

1. Вовед

Личните имиња и презимиња кај Македонците што имаат турски елементи претставуваат спој на минатото и сегашноста на македонскиот народ, но воедно и мост кој културно ги поврзува македонскиот и турскиот народ. Турските елементи во македонските имиња и презимиња претставуваат историско наследство кое квалитативно го има збогатено македонскиот антропонимски систем.

Во денешно време секој човек има лично име и презиме кои служат за идентификација на личноста. Личното име се јавило во првобитниот развој на човекот и ги имал формите како *Глава, Око, Камен, Волк, Орел, Ветер* и сл. Нашите предци верувале во постоењето на маѓепсници, во самовили, во демони, во змејови и чувствувале страв од нивната моќ. Затоа родителите на своите деца им давале заштитни лични имиња кои требало да побудат сожалување на злите сили. Пр. *Грозен, Гаден, Гнаса, Грбавец, Слепец, Крпен, Сиромав, Роб, Сирак, Нехтена, Купена, Стар, Белоглав, Стародед, Белобрадец* и слично, но исто така им давал и лични имиња кои требале да ги заплашат злите сили. Пр. *Дракул, Змејко, Гробан*. Но нашите предци на своите деца

им давале и пожелни имиња за долг, среќен и убав живот. Пр. *Живко, Живка, Сретен, Добрила* и др.

Јужнословенските народи во текот на 8 и 9 век почнале да ја напуштаат родовската многубожечка вера и да ја примаат монотеистичката христијанска религија. Како резултат на ова именскиот репертоар составен од прасловенски и старословенски лични имиња почнал да се збогатува со христијански лични имиња од хебрејско (пр. *Јоаким, Јован*), од грчко (пр. *Теодор, Анастасија*) и од латинско потекло (пр. *Климент, Павел*). При крајот на 7 век се почувствувало навлегување на лични имиња од српско и бугарско потекло како резултат на осамостојувањето на црковниот живот во Србија и Бугарија. Во 12 и 14 век се чувствувало навлегување на лични имиња од руско потекло. Во 15 век во македонскиот антропонимски систем почнале да навлегуваат лични имиња од турско потекло и да се создаваат нови лични имиња од турски апелативи по македонски модели.

Во текот на своето истражување авторката има евидентирано 544 лични имиња и 4181 презиме кај Македонците кои содржат турски елементи. Авторката верува дека овој фонд со натамошни истражувања може квантитативно и квалитативно да се збогати. Во овој труд под терминот турски елементи се подразбираат турските лексеми и турските суфикси кои навлегле во македонската антропонија. Турските лексеми ги опфаќаат сите лексеми кои преку турскиот јазик навлегле во македонската антропонија без оглед на нивното етимолошко потекло (арапско, персиско и сл.).

2. Навлегување на турските елементи во македонските имиња и презимиња

Присуството на турските елементи во личните имиња и презимиња кај Македонците се должи на неколкувековниот контакт на македонскиот со турскиот народ и на македонскиот јазик со турскиот јазик. На територијата на Македонија и пред османлискиот период се наоѓале турски племиња, но нивното влијание на македонскиот јазик и култура биле мали по обем. Со доаѓањето на Османлиите на територијата на Македонија и воспоставувањето на нивната административна управа, контактот на македонскиот и турскиот народ бил интензивен и траел со векови. Како резултат на овој долг и интензивен контакт, турскиот јазик како државен јазик на Османлиската Империја почнал да влијае на македонскиот јазик. Тоа било нормално бидејќи Османлиите на територијата на Македонија не ја донеле само својата административна управа туку и својата материјална и духовна култура. Македонскиот народ во допир со турскиот народ ги восприемал материјалните предмети, ги учел занаетите кои освојувачот ги донел со себе за да ги подобри своите животни услови. При овој процес почнал да ги восприема нивните термини кои пополека но сигурно навлегувале во македонскиот говор и во текот на неколку века си го утврдиле своето место. Турските елементи многу добро навлегле во македонскиот говор и народот не ги чувствувал како туѓи, туку како свои, народни. Откако турските елементи го утврдиле своето место во македонскиот народен говор, почнале да навлегуваат и во личните имиња и прекарите кои подоцна заедно со апелативите станале основа на презимињата кај Македонците.

Причините за присвојување и создавање на лични имиња со турски елементи од страна на македонското население се различни. На почетокот, кога македонското население масовно не го познавало турскиот јазик, родителите ги одбирале турските лични имиња како заштитни имиња за да го заштитат своето дете од злите сили сметајќи дека тие нема да го разберат неговото значење. Честопати во семејства во кои децата умирале, на новороденчињата им се давале турски лични имиња што станало

обичај на Балканот. Подоцна, кога македонскиот јазик се нашол во интензивен контакт со турскиот јазик, голем дел од македонското население го знаел турскиот или, пак, го разбирал. Посебно печалбарите кои оделе во Цариград, Едрене и други градови добро го совладувале турскиот јазик, но и поради секојдневниот контакт со турското население најбрзо примале елементи од турскиот јазик. Како резултат на оваа состојба македонското население турските лични имиња почнало да ги присвојува како пожелни лични имиња или да гради лични имиња со турски елементи по македонски модели. Овие лични имиња народот ги доживувал како современи и модерни лични имиња.

Презимињата во споредба со личните имиња се јавиле многу подоцна. Презимето прво се јавило во Италија во 11 век, а потоа со векови се распространувало и во другите земји. Кај Македонците првите белези на презимињата се сретнуваат рано, но со презименски суфикс се појавуваат и утврдуваат во 19 век, а се нормираат во 20 век. Тоа се должи на општествениот развој, на слабите контакти на Македонците во средниот век, па и подоцна со европските земји, а на интензивните и блиски контакти со Турците, Евреите, Грците, Србите и Бугарите кај кои презимето не било утврдена антропонимиска категорија.

Но, презимињата кај Македонците не се јавиле одеднаш во 19 век. Зачетоците на македонските презимиња се наоѓаат во минатото кога нашите предци освен имиња почнале да употребуваат прекари (пр. *Шеќерка Мара*), родовски (фамилијарни) имиња (пр. *Руменовци, Јанковци*), именување според мажот (пр. *Стојаница*) и дополнителни определби на личните имиња. Личното име можело да добие дополнителна определба што означува татково име, етничка припадност, сталешки статус, професија или карактеристична особина на таткото (пр. *Тодор Милош*¹; *Димитри, син на Гркот*²; *Радован, син на касан*³; *Дујко, син на слеп*⁴), семејни релации или статус во семејството (*Стојан, брат на Димо*⁵; *Јован Домазет*⁶), етничка припадност (*Дабижисв Власин*⁷), место на потекло или живеење (*Којо Охриданинот*⁸), сталешки статус (*Неделко Владика*⁹), занимање (*Манол, ткајач*¹⁰), прекар (*Никола Прејак*¹¹) и сл. Личните имиња понекогаш добивале и повеќе дополнителни определби во системот на именувањето кај

¹ (1999). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописен дефтер за казите Костур, Серфице и Велес од 1568/9 година*. Том 7. Книга 2. Архив на Македонија, Матица Македонска – Скопје, 438.

² (1971). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописен дефтер Бр. 4 (1467-1468)*. Архив на Македонија - Скопје, 60.

³ (1976). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишани пописни дефтери од 15 век*. Том 3. Архив на Македонија - Скопје, 152.

⁴ (1976). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишани пописни дефтери од 15 век*. Том 3. Архив на Македонија - Скопје, 215.

⁵ (1978). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописен дефтер од 15 век*. Том 4. Архив на Македонија - Скопје, 91.

⁶ (2000). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописен дефтер на Охридскиот санџак од 1583 година*. Том 8. Книга 1. Архив на Македонија – Матица Македонска - Скопје, 45.

⁷ (1988). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописен дефтер за скопскиот санџак од 1568-69 година*. Том 6. Книга 2. Архив на Македонија - Скопје, 364.

⁸ (1971). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописен дефтер Бр. 4 (1467-1468)*. Архив на Македонија - Скопје, 68.

⁹ (1983). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишани пописни дефтери од 16 век за Кустендилскиот санџак*. Том 5. Книга 1. Архив на Македонија – Скопје, 344.

¹⁰ (1978). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописен дефтер од 15 век*. Том 4. Архив на Македонија - Скопје, 186.

¹¹ (1988). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописен дефтер за скопскиот санџак од 1568-69 година*. Том 6. Книга 2. Архив на Македонија - Скопје, 316.

Македонците. Пр. *Панајот, терзија, неженет*¹²; *Скопјано Димо, неженет*¹³; *Манол Димитри, градител*¹⁴. Дополнителните определби на личните имиња се предвесници и претходници на денешните презимиња. Идентификацијата со лично име и дополнителни определби слободно и без притисоци се развивале во текот на османлиската управа, а во 19 век се појавиле презимиња со презименски суфикси.

По периодот на османлиската управа, Македонците зависно од владејачката административна управа (српска, бугарска или грчка) морале да го преправаат своето презиме во онаа форма која ќе била наложена посебно во поглед на презименскиот суфикс.

По НОБ и формирањето на СФРЈ, законски на Југословените им се овозможи слободен избор. По распаѓањето на СФРЈ и конституирањето на самостојна Р. Македонија, Законот за лични имиња и презимиња исто така на своите граѓани им овозможи слободен избор.

Во денешниот современ презименски репертоар кај Македонците како наследство од минатото имаме презимиња со турски елементи.

3. Структурата на личните имиња кај Македонците

Личните имиња кај Македонците што содржат турски елементи според својата структура можат да бидат прости, изведени или сложени лични имиња.

Простите лични имиња кај Македонците во својата основа имаат турски лични имиња, турски апелативи и етници кои македонскиот народ ги земал во целосна или скратена форма или само фонолошки ги адаптирал на македонскиот јазик без да додава суфикси кои се типични за македонската антропонимија. Простите лични имиња кај Македонците што содржат турски елементи можат да бидат:

1. лично име изведено од турско лично име во целосна форма: м.л.и. *Кадри* < т.м.л.и. Kadri: вреден, драгоцен; ж.л.и. *Фатима* < т.ж.л.и. Fatıma: жена која го одделува детето од доење со млеко;

2. лично име изведено од турско лично име во скратена форма: м.л.и. *Баки* < т.м.л.и. (Abdül)baki: вечен слуга на Господ; ж.л.и. *Лела* < т.ж.л.и. Le(y)la: многу црна ноќ, жена со црна коса како ноќ;

3. лично име изведено од турски апелатив во целосна форма: м.л.и. *Гајтан* < тур. апел. kaytan: гајтан, лента; ж.л.и. *Севда* < тур. апел. sevda: љубов;

4. лично име изведено од турски апелатив во скратена форма: м.л.и. *Сербес* < тур. апел. serbes(t): слободен, независен; ж.л.и. *Урма* < тур. апел. (h)urma: урма;

5. лично име изведено од етник: м.л.и. *Аламан* < етн. Alman: Германец, германски.

Но македонскиот народ воедно, според својата јазична свест и естетски вкус, турските лични имиња, апелативи, етници и топоними ги изведувал со шеесет македонски антропонимски суфикси кои ги забележавме кај личните имиња кај Македонците со турски елементи. Во структурата на личните имиња кај Македонците се забележува дека македонските суфикси се додаваат на полна или скратена основа на

¹² (2002). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописан дефтер за солунскиот санџак од 1568-69 година*. Том 9. Книга 1. Државен архив на Р. Македонија - Скопје, 242.

¹³ (1999). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописан дефтер за казите Костур, Серфице и Велес од 1568/9 година*. Том 7. Книга 2. Архив на Македонија, Матица Македонска - Скопје, 1999, 240.

¹⁴ (2000). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописан дефтер на Охридскиот санџак од 1583 година*. Том 8. Книга 1. Архив на Македонија, Матица Македонска - Скопје, 157.

турските лични имиња, апелативи, етници и топоними. Изведените лични имиња кај Македонците што содржат турски елементи можат да бидат:

1. лично име изведено од турско лично име во целосна форма: м.л.и. *Лутвија* < т.м.л.и. *Lütfi*: кој е поврзан со добрина и убавина + ја; ж.л.и. *Ѓулизара* < ж.л.и. *Gülizar*: која е со ружа образи, која е со румени образи + а;

2. лично име изведено од турско лично име во скратена форма: м.л.и. *Бесо* < т.м.л.и. *Bes(im)*: насмеан човек + о; ж.л.и. *Кадрина* < т.ж.л.и. *Kadri(ye)*: вредна, драгоценa, почитувана + на;

3. лично име изведено од топоним: м.л.и. *Стамболе* < (I)stanbul: Истанбул + е; ж.л.и. *Станболка* < (I)stanbul: Истанбул + ка;

4. лично име изведено од апелатив: м.л.и. *Узунко* < тур. апел. *uzun*: долг, долготраен + ко; ж.л.и. *Везира* < тур. апел. *vezir*: везир + а.

Личните имиња кај Македонците со турски елементи, освен со еден македонски суфикс може да се образуваат и со повеќе македонски суфикси. Пр. м.л.и. *Асенчар* < т.м.л.и. (H)asan: убав, личен + ч(о) + ар; ж.л.и. *Севдалинче* < тур. апел. *sevd(a)*: љубов + алин(а) + че.

Сложените лични имиња во својата основа имаат турски лични имиња и турски апелативи или турски апелативи во комбинација со македонски лични имиња и апелативи. Пр. м.л.и. *Јамандил* < тур. апел. *yaman*: извонреден + тур. апел. *dil*: јазик, говор; м.л.и. *Карабогдан* < тур. апел. *kağa*: црн + м.м.л.и. Богдан; м.л.и. *Карабаши* < тур. апел. *kağa*: црн + тур. апел. *baş*: глава.

Должни сме да истакнеме дека во овој инвентивен процес македонскиот народ од турските елементи кои му биле омилените создавал оригинални лични имиња со турски елементи кои во таа форма не постоеле во турскиот антропонимски систем. Пр. м.л.и. *Наре* < паг: калина, калинка + е; м.л.и. *Дерменко* < *değirmen*: воденица + ко; м.л.и. *Акамир* < ак: бел + а + мир.

4. Структурата на презимињата кај Македонците

Презимињата кај Македонците кои содржат турски елементи во својата основа имаат лични имиња, апелативи и етници кои според својата структура можат да бидат прости, изведени и сложени.

Простите лични имиња, апелативи и етници кои се наоѓаат во основата на презимињата кај Македонците кои содржат турски елементи можат да бидат образувани од турски лични имиња (пр. *Муратовски* < т.м.л.и. *Murat*: желба, волја), турски апелативи (пр. *Авукатов* < тур. апел. *avukat*: адвокат), етници (пр. *Ингилизов* < етн. *Ingiliz*: Англичанец, англиски) без да примат суфикси кои се типични за македонските лични имиња.

Изведените лични имиња, апелативи и етници кои се наоѓаат во основата на презимињата кај Македонците ги имаат следниве творбени модели:

1. т.л.и. + мак. суф (пр. *Кенков* < Кенко < *Ken(an)*: убав, личен + к(о) + ов);
2. тур. апелатив + мак. суф. (пр. *Катранушев* < *katran*: катран + уш + ев);
3. тур. етник + мак. суф. (пр. *Татарчева* < Татарче < *Tatar*: Татарин, татар, гласник, курир + ч(е) + ева);
4. мак. апелатив + тур. суф. (пр. *Големџиоска* < голем + сѝ + оска);
5. тур. апелатив + тур. суф. (пр. *Алтанџиев* < *altın*: злато + сѝ + ев);
6. тур. апелатив + странски суф. (пр. *Бојаџиџан* < *boyacı*: продавач на боја, лице кое бојадисува + уан (ерм. суф)).

Презимињата кај Македонците со турски елементи содржат лични имиња кои се изведуваат со триесет и три македонски суфикси, турски апелативи кои се изведуваат со триесет и девет македонски суфикси и турски етници кои се изведуваат само со три македонски суфикси.

Во презимињата кај Македонците со турски елементи се забележува дека основата може да се образува од турски лични имиња и турски апелативи кои се изведени:

1. со повеќе македонски суфикси:

Шенгуловски < м.л.и. Шенгул < şen: радосен, весел + г(о) + ул + овски;

Бабинков < bab(a): татко, фиг. добротвор, добротворител + ин + к(о) + ов.

2. со македонски и турски суфикс:

Гајдарџиски < gayd(a): гајда + ар + си + ски;

Варошлија < топ. Варош + ли + ја.

Презимињата кај Македонците со турски елемент можат да содржат повеќе лични имиња, повеќе апелативи или лично име и апелатив во чија основа има турски елемент. Овие презимиња се јавуваат со следниве творбени модели:

1. т.л.и. + м.л.и. (пр. *Халембакова* < Halim: благ, нежен, кроток + Бак(о) + ова);

2. тур. апел. + м.л.и. (пр. *Хаџи - Манова* < hacı: аџи + Ман(о) + ова);

3. т.л.и. + тур. апел. (пр. *Делиасанов* < deli: луд, буен + (H)asan: убав, личен + ов);

4. тур. апел. + тур. апел. (пр. *Каракашова* < kara: црна + kaş: веѓа + ова);

5. тур. апел. + мак. апел. (пр. *Белковски* < бел + koç: овен + евски).

5. Турски лексички елементи во имињата и презимињата кај Македонците

Личните имиња и презимиња кај Македонците кои имаат турски елементи содржат 1304 турски лексеми. Во корпусот на лични имиња и презимиња со турски елементи овие лексеми според својата природа се:

1. именки

-турски машки лични имиња: *Бајрамче* < т.м.л.и. Bayram: празник, фиг. радост;

-турски женски лични имиња: *Лејла* < т.ж.л.и. Leyla: црна ноќ, жена со црна коса како ноќ;

-именки што изразуваат географски поими: *Стамбол* < м.л.и. Стамболе < тур. им. İstanbul; *Едрене* < ж.л.и. Едренка < тур. им. Edirne;

-именки што изразуваат етничка, национална и родова припадност: *Арнаут(ин)* < през. Арнаутовски < тур. им. Arnavut: Арнаутин;

-именки што изразуваат верски поими: *Бабилкоски* < тур. им. Babilik: верско учење на Али Мухамед Баб;

-именки што изразуваат општи називи за човекот и разни делови на човечкото тело: *баџак* < през. Баџаков < тур. им. basak: нога;

-именки што изразуваат семејни, роднински релации и определен статус на членовите на семејството: *бекар* < през. Бекароски < тур. им. bekar: ерген;

-именки што изразуваат дејност, занимање, занает: *терзија* < през. Терзиевска < тур. им. terzi: кројач;

-именки што изразуваат дејство: *јузме* < през. Јузмески < тур. им. yüzmek: пливање; мак. јаз. анал. знач. лице кое добро плива;

-именки што изразуваат состојба: *чалам* < през. Чалмовски < тур. им. çalım: надуеност, горделивост;

-именки што изразуваат припадност кон одредена социјална структура: *везир* < през. Везирски < тур. им. vezir: везир, прв султански помошник;

-именки што изразуваат административни термини: *санџак* < през. Санџаковски < тур. им. sancak: санџак, административна територијална единица во Османлиското Царство;

-именки што изразуваат фауна и нивни делови: *арслан* < през. Арслановски < тур. им. arslan: лав;

-именки што изразуваат флора и нивни делови: *чам* < през. Чамоски < тур. им. çam: бор

-именки што изразуваат болест и интензивна склоност кон нешто: *кудуз* < през. Кудузов < тур. им. kuduz: беснило;

-именки што изразуваат руда, метал и скапоцени камења: *алтан* < през. Алтнова < тур. им. altın: злато;

-именки што изразуваат географски и топонимски поими и појави: *балкан* < през. Балканов < тур. им. balkan: шумовит планински венец;

-именки што изразуваат атмосферски природни поими и појави: *појраз* < през. Појразов < тур. им. роугaz: североисточен ладен ветар;

-именки што изразуваат време, отсек од време, денови, месеци, етапи и годишни времиња: *заман* < през. Замановски < тур. им. zaman: време;

-именки што изразуваат разни материјали и мерки што се користат во одредени дејности или кои се дел од разни предмети: *басма* < през. Басмаков < тур. им. basma: памучна ткаенина;

-именки што изразуваат институции, локали, градби, делови на градби, простории и места за работа и живеење или дела кои се резултат на човекот: *кафана* < през. Кафанов < тур. им. kahvehane: кафеана;

-именки што изразуваат предмети: *тенџере* < през. Тенџеровски < тур. им. tencere: тенџере;

-именки што изразуваат игри: *барбут* < през. Барбутовски < тур. им. barbut: вид коцкарска игра со зарови;

-именки што изразуваат облека, чевли, чанта, украсни предмети и нивни делови: *шалвар* < през. Шалварева < тур. им. şalvar: шалвари;

-именки што изразуваат исхрана: *симит* < през. Симитков < тур. им. simit: симид, ѓеврек;

-именки што изразуваат верско учење, верски лица и верски изрази: *ишљам* < през. Ишљамовски < тур. им. İslam: Муслиман;

-именки што изразуваат лица со различни особини, склоности: *кавгаџија* < през. Кавгаџиски < тур. им. kavgacı: лице склоно кон караници;

-именки што изразуваат разни состојби на човекот: *фукара* < през. Фукароски < тур. им. fukara: сиромашен;

2. Придавки: *абдал* < през. Абдалова < тур. им. abdal: глупав човек;

3. Глаголска именки: *саклама* < през. Сакламаев < тур. гл. им. saklama: криење;

4. Глаголска придавки: *кошулан* < през. Кошулански < тур. гл. прид. koşulan: што се поттикнува да трча;

5. Броеви: *докуз* < през. Докузовска < тур. бр. dokuz: девет;

6. Заменки: *бизим* < през. Бизимовски < тур. зам. bizim: наш;

7. Прилози: *бизат* < през. Бизатовски < тур. прил. bizat: лично;

8. Глаголи: *кошмак* < през. Кошмакова < тур. гл. koşmak: трча;

9. Извици: *улан* < през. Улански < тур. гл. ulan: еј.

6. Влијанието на турските морфолошки елементи на имињата и презимињата кај Македонците

При анализата на личните имиња и презимиња кај Македонците констатиравме дека влијанието на турскиот јазик се чувствува и на морфолошки план. На овој план интересна е појавата на осамостојување на турските суфикси од турските лексеми и нивно додавање на македонските лексеми или што е уште поинтересно на турски лексеми по пат на аналогича. Со вакви карактеристики во македонската антропонимија се појавуваат турските суфикси **-ci (-ци)** и **-li (-ли)** и суфиксот **-lar (-лар)** во единечни примери. Ова се јавило како резултат на големиот број лексички единици од турско потекло градени со суфиксите **-ci** и **-li** кои навлегле во македонскиот јазик и станале многу омилен и дел од многу полиморфни суфикси во македонскиот јазик.

Суфиксот **-ci** во турскиот јазик дава значење на професија, дејност, означува лица кои работат одредена работа или лица кои се карактеризираат со одредена црта од личноста. Во македонскиот јазик овој суфикс додаден на турски зборови или на македонски зборови по пат на аналогича пак го добива истото значење. Пр. *Астарџиева* < *astar*: постава + *ci* + *ева*, *Варџиски* < *вар* + *ci* + *ски*, *Големџиски* < *голем* + *ci* + *ски*. Суфиксот **-ci** честопати се додава на турски зборови и гради поими за кои веќе има постоен збор и во македонскиот и во турскиот јазик. Ова може да го илустрираме преку презимето *Алтанџиев* (*altın* + *ci*). Македонскиот народ со додавање на турскиот суфикс **-ci** на турскиот збор „*altın*: злато“, го формирал зборот „*алтанџи*“ кој го добил значењето „*златар*“. Ова говори за големата експресивност на суфиксот **-ci**, затоа што за истиот поим и македонскиот јазик го имал зборот „*златар*“ и турскиот јазик „*киџитси*“.

Суфиксот **-li** означува потекло, припаѓање, сопственост или поврзаност. Во македонскиот јазик овој суфикс го дава истото значење. Во антропонимијата, турскиот суфикс **-li** одделно како морфолошки елемент се покажува посебно погоден за образување на етници од македонски или странски топоними. Пр. *Кромидџиев* < *кромид* + *li* + *ев*, *Стругалиоски* < *Струга* + *li* + *оски*; *Сараџџиев* < *Сарај* + *li* + *ев*.

Суфиксот **-lar** изразува множина во турскиот јазик. Истата функција ја задржува и во македонската антропонимија. (Пр. *Ситларовски* < *сит(о)* + *lar* + *овски*).

7. Фонетски промени на турските елементи во имињата и презимињата кај Македонците

Турските елементи кога навлегувале во имињата и презимињата кај Македонците се прифаќале такви како што се или пак доживувале мала или поголема адаптација. Како резултат на оваа адаптација доаѓало до следниве фонетски промени:

1. вокална промена (пр. ж.л.и. *Алтана* < т.ж.л.и. *Altın*: злато, м.л.и. *Билбил* < *bülbül*: славеј, *Димџиев* < *demirçi*: железар, ковач)

2. испаѓање (елизија) на вокали (м.л.и. *Зизо* < т.м.л.и. *Aziz*: кој е достоин за почит, ж.л.и. *Јасмина* < *Yasemin*: јасмин, *Верџиева* < *ver(i)çi*: давател + ева)

3. испаѓање на хијатот (пр. м.л.и. *Алдо* < *Allaadin*: кој работи за возвишување на верата, *Алдовски* < *Allaadin*: кој работи за возвишување на верата)

4. Вметнување (протеза) на вокали (пр. м.л.и. *Алимаско* < *Elmas*: дијамант, фиг. драг, драгоцен, ж.л.и. *Кумбурија* < *Kumru*: грлица, *Ќоротомев* < *kör*: слеп + *Тоше*)

5. Нарушување на хијатот (пр. *Шурбановска* < *şur*: ум, разум, сознание + *бан*)

6. Консонантски промени (пр. м.л.и. *Мерџан* < *mercân*: корал, ж.л.и. *Видана* < *Fidan*: фиданка, фиг. витка, со убава става, *Чеџуроска* < *Cesur*: храбар, смел)

7. Испаѓање на консонанти (пр. м.л.и. *Капан* < *Kaplan*: тигар, ж.л.и. *Сева* < *sevda*: љубов, *Алабанов* < *balaban*: крупен, огромен, дебел)

8. Испаѓање на (геминати) удвоени консонанти (*Мукаетова* < *mukayyet*: поврзан, запишан)

9. Вметнување (протеза) на консонанти (м.л.и. *Јумер* < *Ömer*: живот, ж.л.и. *Сејдефка* < *Sedef*: седеф, *Памбукоски* < *patuk*: памук, фиг. добар човек)

10. Нарушување на (геминати) удвоени консонанти (пр. м.л.и. *Сарафин* < *sarraf*: банкар, *Туиаровска* < *tüccar*: трговец, продавач)

11. Метатеза (пр. *Барјактаровски* < *bayraktar*: знаменосец)

12. Изоставување на слог (пр. м.л.и. *Јасе* < *Yasemin*: јасмин, *Бакиовски* < *Abdülbağ*: вечен слуга на Господ)

8. Заклучок

Во 544 лични имиња и 4181 презиме кај Македонците со турски елементи, најмногу се застапени турските лексички единици чиј број изнесува 1304 лексеми. Но оваа бројка ни оддалеку не ја покажува вистинската состојба на застапеноста на турските лексеми во македонската антропонимија, бидејќи најголемиот дел од горенаведениот фонд на турски лексеми имаат голема фреквенција и се карактеризираат со хомонимија. Овие лексеми се од најразлични области чии траги има и денес во современиот македонски јазик.

На морфолошко ниво констатиравме осамостојување на турските суфикси –*ci*, –*li* и –*lar* во македонските лични имиња и презимиња.

На фонетско ниво заклучивме дека турските елементи во личните имиња и презимиња кај Македонците поретко се примале во иста форма, во најголем број на случаи тие доживувале фонетски промени како резултат на адаптацијата на македонскиот јазик.

Со текот на времето можеби еден дел од овие турцизми кои се наоѓаат во личните имиња и презимиња кај Македонците нема да бидат во активна употреба или, пак, ќе прејдат во архаизми и дијалектизми, или, пак, ќе се заменат со други синонимни зборови. Но сите тие благодарение токму на личните имиња и презимињата во чија основа има лични имиња, апелативи, етници и топоними со турски елементи ќе продолжат да живеат и да се пренесуваат од генерација на генерација.

КРАТЕНКИ

апел.	апелатив	суф.	суфикс
анал. знач.	значење добиено по пат на аналогича	тур.	турски
гл. им.	глаголска именка		
етн.	етник		
им.	именка		
ж.л.и.	женско лично име		
м.л.и.	машко лично име		
т.ж.л.и.	турско женско лично име		
т.м.л.и.	турско машко лично име		
мак.	македонски		
през.	презиме		

Библиографија

1. Коробар Белчева, Марија. Митков, Маринко. Стаматоски, Трајко. (1994). *Речник на презимињата кај Македонците*. Том 1. Институт за Македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје.
2. Иванова, Олга. Коробар Белчева, Марија. Митков, Маринко. Стаматоски, Трајко. (2001). *Речник на презимињата кај Македонците*. Том 2. Институт за Македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје.
3. Станковска, Љубица. (1992). *Речник на личните имиња кај Македонците*. Скопје.
4. (1971). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописен дефтер Бр. 4 (1467-1468)*. Архив на Македонија – Скопје.
5. (1976). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишани пописни дефтери од 15 век*. Том 3. Архив на Македонија – Скопје.
6. (1978). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописен дефтер од 15 век*. Том 4. Архив на Македонија – Скопје.
7. (1983). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишани пописни дефтери од 16 век за Кустендилскиот санџак*. Том 5. Книга 1. Архив на Македонија – Скопје.
8. (1988). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописен дефтер за скопскиот санџак од 1568-69 година*. Том 6. Книга 2. Архив на Македонија – Скопје.
9. (1988). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописен дефтер за скопскиот санџак од 1568-69 година*. Том 6. Книга 2. Архив на Македонија – Скопје.
10. (1999). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописен дефтер за казите Костур, Серфице и Велес од 1568/9 година*. Том 7. Книга 2. Архив на Македонија, Матица Македонска – Скопје.
11. (2000). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописен дефтер на Охридскиот санџак од 1583 година*. Том 8. Книга 1. Архив на Македонија – Матица Македонска – Скопје.
12. (2002). *Турски документи за историјата на македонскиот народ – опишан пописен дефтер за солунскиот санџак од 1568-69 година*. Том 9. Книга 1. Државен архив на Р. Македонија – Скопје.

Леонтиќ, Марија. (2010). Турските елементи во македонските имиња и презимиња. Годишен зборник на филолошкиот факултет при универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип, 1, 109-117.